

Vergaderjaar 2022–2023

36 227

Verslag van een werkbezoek van een delegatie uit de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken aan de Baltische landen

Nr. 1

VERSLAG VAN EEN WERKBEZOEK VAN EEN DELEGATIE UIT DE VASTE COMMISSIE VOOR BUITENLANDSE ZAKEN AAN DE BALTISCHE LANDEN VAN 18 OKTOBER TOT EN MET 22 OKTOBER 2021

Vastgesteld 20 oktober 2022

Een delegatie uit de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken heeft van maandag 18 oktober tot en met vrijdag 22 oktober 2021 een werkbezoek gebracht aan de Baltische Landen (Litouwen, Letland en Estland). De delegatie bestond uit de leden **Agnes Mulder** (delegatieleider, CDA), **Brekelmans** (VVD), **Klink** (VVD), **Jasper van Dijk** (SP), **Piri** (PvdA), **Van der Lee** (GL) en **Kuzu** (DENK).

Het werkbezoek stond in het teken van de politieke ontwikkelingen in Rusland en Belarus en de invloed daarvan op het Europese buitenlands- en veiligheidsbeleid. Tijdens het bezoek heeft de commissie in het bijzonder aandacht besteed aan de NAVO, de Russische en Belarussische oppositie (veel leden daarvan wonen in de Baltische Landen) en de toenemende instroom van migranten die vanuit Belarus de grens oversteken met onder andere Letland en Litouwen. De commissie heeft zich ook verdiept in de bilaterale relaties. In het jaar 2021 vond de viering van honderd jaar diplomatieke betrekkingen tussen Nederland en de Baltische Landen plaats.

De delegatie dankt alle gesprekspartners en degenen die betrokken zijn geweest bij het organiseren van dit werkbezoek. In het bijzonder wil de delegatie haar waardering uitspreken voor de inzet van de Nederlandse ambassadeurs in Litouwen, Letland en Estland, en hun medewerkers, bij de voorbereiding van het programma en tijdens het werkbezoek. De hartelijke ontvangst en goede begeleiding van de delegatie hebben in

belangrijke mate bijgedragen aan het welslagen van het bezoek. In dit verslag worden kort de hoofdlijnen van de gevoerde gesprekken weergegeven.

De delegatieleider,
Agnes Mulder

De griffier van de delegatie,
Konings

Verslag

1. Litouwen (18 t/m 20 oktober 2021)

Briefing door de Nederlandse ambassadeur

Direct na aankomst is de delegatie door de Nederlandse ambassadeur in Vilnius gebriefd over de politieke situatie in Litouwen en actuele kwesties in het buitenlands beleid. De ambassadeur benadrukte de Russische dreiging die in Litouwen sterk voelbaar is. Dit komt onder meer door de geografische ligging (Suwalki-grensstrook en de gedeelde grens met Kaliningrad en Belarus) en de continue cyber- en hybride aanvallen. Als gevolg van de migrantencrisis waarbij sinds de zomer van 2021 steeds meer migranten vanuit het Midden-Oosten de grens van Belarus naar Litouwen oversteken, zijn bovendien de spanningen aan de grens met Belarus toegenomen.

De prioriteit in de buitenlandse politiek van Litouwen is het behouden van een sterke NAVO en trans-Atlantische relatie. Binnen de EU is met name buurland Polen een belangrijke bondgenoot. De relatie met China is gespannen. In mei 2021 zegde Litouwen het lidmaatschap van de zogenaamde 17+1-groep op, een overlegforum van China en zeventien Midden- en Oost-Europese landen.

De Nederlandse deelname aan de NAVO-missie enhanced Forward Presence wordt in Litouwen gezien en gewaardeerd. Op dit moment is dit met 270 militairen voor Nederland de grootste lopende Nederlandse inzet.

Bezoek aan de Seimas (Litouwse parlement)

Ondervoorzitter Vytatuis Mitalas verwelkomde de delegatie in de Seimas. Hij benadrukte het belang van goede betrekkingen op parlementair niveau. Hij adviseerde de delegatie zich tijdens haar werkbezoek in Litouwen te verdiepen in de migratiecrisis aan de grens met Belarus en in het Oostelijk Partnerschap. De delegatie bevroeg de heer Mitalas op de politieke situatie in Belarus, de (humanitaire) situatie aan de grens, de asielprocedures en het Chinabeleid.

Vervolgens sprak de delegatie met de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken van de Seimas. Daarbij waren de volgende leden aanwezig: Audronius Ažubalis, Arminas Lydeka, Marius Matijošaitis, Rūta Miliūtė, Laima Liucija Andrikienė, Emanuelis Zingeris, en Antanas Vinkus. Namens de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken sprak de heer Ažubalis zijn waardering uit voor het bezoek van de delegatie aan Litouwen alsmede voor de Nederlandse bijdrage aan enhanced Forward Presence. In de inleiding stipte hij voorts aan de Russische dreiging, de migrantencrisis en de relatie tussen Litouwen en China. Ten aanzien van de migratiecrisis attendeerde hij de delegatie op de gezamenlijke brief van twaalf Ministers van Binnenlandse Zaken (o.a. van Litouwen) aan de Europese Commissie waarin wordt gepleit voor aanpassingen van het juridisch kader.¹ Ten aanzien van China pleitte hij voor een Europese «27+1»-aanpak ter vervanging van de 17+1-groep. De delegatieleden vroegen naar de discussie in de Seimas over de rechtstaat in Polen en de recente uitspraak van het Poolse Constitutionele Hof dat het Pools recht zwaarder weegt dan het Europese recht. Voorts vroegen zij naar de Russische dreiging en de opstelling van Litouwen in de migrantencrisis. Voor meer informatie werd de delegatie geattendeerd op de meest recente editie van het nationale dreigingsbeeld 2021 van de Litouwse Staatsveiligheidsdienst² en het verslag «European Union's Ambitious Eastern Partnership Policy:

¹ Joint-letter_Adaptation-of-EU-legal-framework-20211007.pdf (politico.eu).

² Staatsveiligheidsdienst van Litouwen, Nationale Dreigingsbeeld 2021 (https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2021/03/2021-EN-el_.pdf).

Why it is needed and how to achieve it» van de commissie Buitenlandse Zaken opgesteld door rapporteurs Žygmantas Pavilionis en Giedrius Surplys.³

Later in het programma vond een informele ontmoeting plaats met de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken op de Nederlandse residentie in Vilnius. Daarbij waren aanwezig: Lukas Savickas, Dovilė Šakalienė, Valdas Rakutis, Vytautas Mitalis, Marius Matijošaitis, Matas Maldeikis, Rūta Miliūtė, Arminas Lydeka, Raimundas Lopata, Tomas Vytautas Raskevičius.

Rondetafelgesprek op de Nederlandse residentie

Tijdens dit rondetafelgesprek spraken de leden van de delegatie informeel en in kleine roterende groepjes met experts en de ambassadestaf over geopolitiek, hybride oorlogsvoering en desinformatie. Met Belarussische studenten spraken zij over de situatie van Belarussen die naar Litouwen zijn gevlucht.

Bezoek aan enhanced Forward Presence

Op de tweede dag van het werkbezoek bracht de delegatie een bezoek aan Pabrade, dat op tien kilometer van de grens met Belarus ligt. Hier ligt het oefenterrein van de NAVO-missie enhanced Forward Presence. Nederland neemt sinds 2017 met 270 militairen deel aan deze NAVO-missie.⁴ Het bezoek vond plaats tijdens de militaire certificeringsoefening «Iron Wolf». Ter plaatse briefde Luitenant-Kolonel Timo de Borst en zijn team de delegatie over de veiligheidssituatie in Litouwen en over de missie. De missie eFP bestaat in totaal uit vier multinationale bataljons. Behalve in Litouwen bevinden zich NAVO-militairen in Estland, Letland en Polen. Het bataljon in Litouwen bestaat in totaal uit zes nationaliteiten. Duitsland fungeert als *framework nation*. De NAVO voert in de Baltische Landen ook de Baltic Air Policing-missie uit, waar Nederland voor het laatst in 2017 een bijdrage aan heeft geleverd. Na afloop bracht de delegatie een bezoek aan de commandopost op het terrein om te zien hoe de Iron Wolf-oefening wordt uitgevoerd.

Bezoek aan het Foreigners Registration Center in Pabrade

In Pabrade bezocht de delegatie ook het Foreigners Registration Center. De delegatie kreeg een rondleiding door het hoofd van het registratiecentrum, Aleksandras Kislovas. Als gevolg van de plotselinge toename van migranten die via Belarus de grens met Litouwen overstaken vanaf de zomer, moest Litouwen in korte tijd veel opvangplekken voor migranten realiseren. De coronasituatie, waardoor er ook migranten in isolatie moesten verblijven, vormde een extra uitdaging. Een van de registratiecentra werd opgericht in Pabrade. In eerste instantie werden de migranten opgevangen in tenten, inmiddels worden de voorzieningen uitgebreid en verbeterd.

³ Verslag nummer V-2021-8627 van de commissie Buitenlandse Zaken van de Seimas, «European Union's Ambitious Eastern Partnership Policy: Why it is needed and how to achieve it», 7 oktober 2021, opgesteld door rapporteurs Žygmantas Pavilionis en Giedrius Surplys.

⁴ Het kabinet besloot eind 2021 de bijdrage aan de eFP van 270 militairen te verhogen naar 350. Het mandaat is ook met 3 jaar verlengd, tot eind 2024.

Gesprekken met vertegenwoordigers van de regering

Terug in de hoofdstad sprak de delegatie respectievelijk met de viceminister van Defensie, dhr. Abukevičius, en de viceminister van Buitenlandse Zaken, dhr. Adomėnas. De viceminister van Defensie verzorgde een briefing over dreigingen voor de Litouwse veiligheid, waarin aandacht werd besteed aan Rusland/Belarus en China. De grootschalige militaire oefening Zapad-21 wordt in Litouwen met zorg gadegeslagen. Het bevestigt de al langer bestaande vermoedens over Russische militaire opbouw. Daarnaast wordt het steeds belangrijker dat landen hun bevolkingen voorbereiden op desinformatiecampagnes. De Chinese investeringen in infrastructuur en technologie worden in Litouwen door een veiligheidsbril bekeken. De viceminister wijst de delegatie op het recente advies van het Litouwse Ministerie van Defensie aan de Litouwse bevolking om hun Chinese telefoons weg te gooien.⁵

De delegatie besprak met de viceminister van Buitenlandse Zaken de situatie in Belarus. Over het sanctiebeleid richting Belarus merkte de viceminister op dat met name sectorale sancties effect kunnen hebben, bijvoorbeeld op potas (waarvan kunstmest wordt gemaakt) en tabak. Sancties op luchtvaartmaatschappij Belavia zouden de migrantentoe-stroom kunnen inperken. In antwoord op de vraag of Belarus lid zou moeten blijven van het Oostelijk Partnerschap antwoordde hij dat hij het liefst zou zien dat zij wel lid blijven, maar dat hun stoel leeg blijft zolang deze regering aan de macht is. Andere onderwerpen die ter tafel kwamen, waren het belang van de NAVO-troepen in Litouwen, rechtsstatelijkheid in Polen, China en de migratiewetgeving.

Gesprek met Belarussische oppositieleider Svetlana Tichanovskaja

In het Neringa hotel ontving de delegatie de Belarussische oppositieleider Svetlana Tichanovskaja en haar staf. Mw. Tichanovskaja is in Litouwen te gast van de regering en wordt hier ook beschermd. Haar *Belarusian Democracy Representative Office* heeft officiële diplomatieke status. Mw. Tichanovskaja gaf een uitgebreide inleiding, waarna de delegatie haar bevroeg op tal van onderwerpen, waaronder sancties en de relatie tussen Rusland en Belarus. Mw. Tichanovskaja blikte ook vooruit op een aantal werkbezoeken aan Europa komend najaar. Ze lichtte ook toe dat er wordt gewerkt aan een parlementair netwerk. Voor haar en haar team blijven alle bijdragen die Europese parlementen leveren van belang, van moties tot aan uitnodigingen om te komen spreken. Ook riep ze op tot het opstarten van internationale juridische processen over marteling en mensenrechtenschendingen in Belarus, en het opstarten van een zaak naar de gedwongen landing van de Ryan Air-vlucht en de daaropvolgende arrestatie van journalist Roman Protasevitsj.

2. Letland (20 t/m 21 oktober 2021)

Lunch met rondetafeldiscussie

Het bezoek aan Riga begon met een rondetafeldiscussie met vertegenwoordigers uit het Letse maatschappelijk middenveld en Nederlandse ondernemers. De volgende drie thema's stonden daarbij centraal: desinformatie, veiligheid en migratie; rechtsstatelijkheid en mensenrechten; en het Nederlandse bedrijfsleven in Letland.

⁵ Zie: <https://www.reuters.com/business/media-telecom/lithuania-says-throw-away-chinese-phones-due-censorship-concerns-2021-09-21/>.

Gesprek met de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken en de Vriendschapsgroep met Nederland van de Saeima (Letse parlement)

De volgende leden waren aanwezig: Rihards Kols (voorzitter vaste commissie voor Buitenlandse Zaken), Inese Voika (voorzitter Vriendschapsgroep met Nederland), Jānis Jurkāns en Krista Baumanė. Voor dit gesprek zijn vooraf veel gespreksonderwerpen aangedragen, welke allemaal werden besproken: de situatie in Belarus, Oekraïne, Rusland, Afghanistan en China, de Trans-Atlantische relaties, het Driezeeëninitiatief (een forum van twaalf EU-lidstaten langs of nabij de Oostzee, de Zwarte Zee en de Adriatische Zee, met als doel de onderlinge dialoog te bevorderen omtrent diverse gemeenschappelijke kwesties die de betrokken landen aanbelangen), desinformatie, veiligheidssamenwerking en de samenwerking tussen de drie Baltische landen en de Benelux. Tot slot vroeg de delegatie naar de invoering van het geregistreerd partnerschap in Letland. Letland erkent op dit moment geen verbintenissen van hetzelfde geslacht, noch in de vorm van partnerschap of huwelijk.

Diner op de residentie met twee Nederlanders wonende in Letland

Op de residentie van de ambassadeur sprak de delegatie informeel met Ed Jan van der Steen (Houtbedrijf Dadsons) en Majoor Lars Flink (werkt namens het Nederlandse Ministerie van Defensie bij het NATO Strategische Communicatie Centre of Excellence) over respectievelijk het ondernemingsklimaat en desinformatie.⁶

Online bijeenkomst met de Minister van Binnenlandse Zaken, mw. Marije Golubeva⁷

In verband met de verscherping van de coronamaatregelen in Letland vanaf 21 oktober 2021 vond het gesprek met de Minister van Binnenlandse Zaken online plaats. De delegatie bevroeg haar op de nieuwe lockdown in Letland, de relatief lage vaccinatiegraad onder de bevolking en de situatie aan de grens. Er werd ook over bredere ontwikkelingen in de samenleving gesproken, zoals de braindrain van jonge hoogopgeleide mensen en het verbeteren van de LHBTI-rechten.

3. Estland (21 t/m 22 oktober 2021)

Diner met de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken van de Riigikogu (Estse parlement)

Na aankomst ontmoette de delegatie leden van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken van de Riigikogu. De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, de heer Mihkelson, gaf een uitgebreide inleiding waarin hij de belangrijkste prioriteiten van het Estse buitenlands beleid schetste. Voor Estland is Rusland zonder twijfel de

⁶ Na afloop heeft de delegatie de volgende studies van Stratcom ontvangen: «Responding to Cognitive Security Challenges» (<https://stratcomcoe.org/publications/responding-to-cognitive-security-challenges/113>); «The Current Digital Arena and its Risks to Serving Military Personnel» (<https://stratcomcoe.org/publications/the-current-digital-arena-and-its-risks-to-serving-military-personnel/102>); «How Social Media Companies are Failing to Combat Inauthentic Behaviour Online» (<https://stratcomcoe.org/publications/how-social-media-companies-are-failing-to-combat-inauthentic-behaviour-online/33>); «Social Media Manipulation Report 2020» (<https://stratcomcoe.org/publications/social-media-manipulation-report-2020/21>) en «Camouflage for the Digital Domain – A Force Protection Framework for Armed Forces», een opvolging van de bevindingen uit de twee eerste publicaties m.b.t. militair personeel en de veiligheidsuitdagingen en dient als een vertrekpunt voor een diepere discussie over «force protection» in het digitale domein (<https://stratcomcoe.org/publications/camouflage-for-the-digital-domain/59>).

⁷ Mw. Golubeva is in het voorjaar van 2022 afgetreden.

grootste bedreiging, een zorg die elders in Europa nog weleens wordt onderschat. Andere dreigingen, zoals China, volgen met afstand. Hij stipte ook de goede samenwerking met de Baltische en noordelijke EU-landen aan. Ook op parlementair niveau zijn de betrekkingen tussen deze landen zeer intensief. De parlementariërs discussieerden vervolgens over een breed aantal onderwerpen die in Nederland en Estland actueel zijn, zoals de energietransitie, belastingen, klimaatverandering en Europese waarden.

Ontbijtbriefing door de Nederlandse ambassadeur

Estland is een klein land (1,3 miljoen inwoners). De Esten vormen met 68,6% de meerderheid van de bevolking. Daarnaast bevindt zich er een grote Russische minderheid (25,7%). Het zijn twee aparte groepen in de samenleving, met hun eigen taal, media en eigen scholen. Een deel van de Russische minderheid heeft alleen een zgn. grijs paspoort, waarmee zij wel kunnen reizen, maar niet kunnen stemmen. Er zijn vijf grote politieke partijen, waarvan de Hervormingspartij van premier Kaja Kallas op dit moment de grootste is. De relaties met Nederland zijn goed. De Nederlandse deelname aan enhanced Forward Presence en eerdere deelname aan de Baltic Air Policing dragen daar mede aan bij.

Gesprek met de Minister van Buitenlandse handel en Informatietechnologie, Andres Sutt

In het gebouw van het zgn. Superministerium (waar vier ministeries gehuisvest zijn) ontmoette de delegatie de Minister van Buitenlandse handel en Informatietechnologie. Hij is verantwoordelijk voor ondernemerschap, IT, handel, connectiviteit etc. Zij spraken met name over China, dat in de ogen van de Minister een grote rivaal is voor de westerse liberale democratieën. De afhankelijkheid voor essentiële producten en technologieën is een grote zorg. Daarnaast werd gesproken over de toekomst van de NAVO en de internationale veiligheid in den brede.

Lunchgesprek met de Estse speciaal gezant voor het Oostelijk Partnerschap, Gert Antsu

Het Estse Centrum voor het Oostelijk Partnerschap is in 2011 opgericht om hervormingen in de landen van het Oostelijk Partnerschap (Armenië, Azerbeïdjan, Georgië, Moldavië, Oekraïne en Belarus) te ondersteunen en het maatschappelijk middenveld te helpen versterken. Op de residentie van de ambassadeur ontmoette de delegatie het hoofd van het Centrum, dhr. Antsu. Zij spraken hem over de uitbreiding van de EU (Estland is een voorstander van het uitbreiden van de EU met bijvoorbeeld Oekraïne, mits de landen aan de voorwaarden voldoen) en de politieke situaties in de landen van het Oostelijk Partnerschap.